

întoarce la paradigma autoreferențială, Vatamanu nu se lasă de moda pentru poezia politică, militantă, cu mare ecou în epoca deșteptării conștiinței naționale, a renașterii basarabene.

Bibliografie

1. Lupan Andrei. Talentele și adevărul. În: Scrieri, v. 3. Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1973.
2. Vatamanu Ion. Primii fulgi. Chișinău: Editura Cartea Moldovenească, 1962.
3. „Iubirea până la capăt. *Omagiu lui Ion Vatamanu*” / Coordonații: Călina Trifan, Valeriu Nazar. Chișinău: Editura Prut Internațional, 2012.
4. Cimpoi Mihai. O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia. București: Editura Fundației Culturale Române, 2002.
5. Vieru Grigore. Cine iubește până la capăt... În: Ion Vatamanu. De ziua frunzei. Chișinău: Editura Literatura artistică, 1977.

TENTAȚIA ABSOLUTULUI ÎN POEMUL LEONIDEI LARI

Timofei ROȘCA, dr. hab., conf. univ.

Summary

For approaching of absolute, Leonida Lari always needed an interlocutor. She seeks her mediator in the middle of the archetype: light, water, fire, wind, and the world of symbolic characters of archetypal value tempered by absolute, especially in poems, including the Great Won (Marele Vant).

Grație tipologizării arhetipale, poemul neormantic a suferit structurări organice, adâncindu-se tot mai insistent în marele sensuri ontologice, pentru a face lumină mai vie în realitatea concret istorică.

Ca să fie și mai prezentă în structurile existențialului, în așa numitele „speții învingătoare” ale cugetului și trăirii, poeta individualizează arhetipalul, ancestralul. Acesta se justifică prin

existența și prestața personajelor, eroilor, tipurilor fantastice, fantomelor, prototipurilor etc. Mai mult: prezența lor e teatralizată, dialogizată. Ținta poeziei, în cazul dat, e taina universului, regăsirea de noi înșine în stări, forme, relații, cum ar fi în primul poem amintit, „Marele vânt”.

Așa cum la George Bacovia, de pildă, „plumbul” ontologizează întregul complex simbolic al poeziei, tot astfel „vântul” conturează profilul ontologic al poeziei Leonidei Lari, structura temperamentală a autoarei volumului „Marele vânt” (1980). E un poem despre sublim, despre puterile acumulate în fire, dar și despre răbdare, despre „tristețea noastră binefăcătoare”, care se cere restructurată, epurată, prin „vântul” voinței și năzuinței noastre înfundate în subconștient, în latențe, ca în mit. Poemul e ca o epopée alegorică, orientată să descopere această voință. Eul poetic transcende nu numai în aventura mitului, așa cum le-am moștenit din Renaștere, dar și în timpul mitic, în religia lui, adică în natura lui hieratică, ezoterică, antropomorfică, legată de valorile ideatice, depozitate în latențe.

Lari nu numai personifică, dar și personalizează „vântul”. El apare ca titan sau geniu, judecând de acum după calitățile și gesturile protagonistului, după relațiile și atitudinea lui față de cei ce suferă, se impune prin vigoare și nelipsă, permanență, printr-o sensibilitate acută („Simți înăuntru / Un chin aproape”). Mișcarea, atingerea, „baterea” lui capătă valoare de cuvânt, supralimbaj: „Bātu o noapte-ntreagă în fereastră / Cu picături de ploaie grea, fierbinte, / Care erau mai mult decât cuvinte...”.

Altfel spus, autoarea poemului face cu personajul său totul pentru a reactiva conceptul de permanență, zbulcium sau stihie eternă, și a „spulbera” starea de nepăsare, de static, de conformism.

Ca ideea să devină și mai viabilă, autoarea poemului individualizează, inclusiv situațiile, le personalizează. Singurătatea stihială a „vântului” va fi întreruptă de un grav suspin, de „o rugă neliniștitoare”, în care se conține esența nenormalității existențiale, nenorocirea ființei sau a unei națiuni întregi: „Dar nu știu cum a fost că dintr-o casă / A prins o rugă neliniștitoare: / „Tu, Mare Vânt, sărută-a mea suflare / Și du zădărnicia, care – apasă „Tristețea noastră binefăcătoare”.

Pornind de la ipoteza totemismului, a organicității omului și naturii, Leonida Lari dă dovadă de o viziune dedublată. Fără să piardă din vedere elementul sau cadrul naturalistic propriu zis, ceea ce îi servește ca fond al spectacolului vizionar, într-un mod tot atât de ingenios, ea îl pune în rol, obținând alt spectacol și mai semnificativ, susținut, de data aceasta, cu mijloace simbolice, mitice, parabolice etc., dar, în primul rând, spectacolul propriu zis. Nu scenele sau rolurile importă, ci, mai curând, stările, suspinele, reacțiile, adică viața lăuntrică, focarul nestins al celor ce se caută și se regăsesc cu greu: „Tu, Mare Vânt...” „ – a auzit – și iară / Îl arse înăuntru, vru să zice: / „Dar sunt aici...” – și amuți de frică / La amintirea că-ar foșni-într-o doară / Și-atât-totuna n-ar rosti nimică”.

„Nevederea” „lui” este marea dramă a „femeii”, dar nu mai puțin importantă este conștiința existenței, prezenței lui, fie și invizibile, dar, mai cu seamă, frământările. Leonida Lari e în posesia unei viziuni a eterului în mișcare, din al cărui structuri, la modul imaginar și intuitiv, extrage substanța matricială, ancestrală, valențe latente – produs artistic foarte important pentru a conștientiza rezervele lăuntrice ale voinței omului sau ale unui întreg neam.

Textul poemului capătă, pe alocuri, caracter biblic sau mesianic. Autoarea ca și cum ar vorbi și ar observa în / cu

maxime, tâlcuri aşchii axiomatice ori slogane, gen: „El desluşi – o zvâcnire / De undeva din slăvi”, „că pasul / făcut mai ieri / fusese o greşală / ce-l pustii”, „El, care a stârnit cu-n gest schimbare / în oameni şi-n natură”, „Şi-ntrezări în vremi, pe-un nor de vise / Un înţelept cărunţ cu o carte-n mână / aşa e dar... se mai cădea să-nveţe...”, „... şi-avu o tresărire, ca cel care pierzând o amăgire / îşi aminteşte că a înscris-o-n sine”.

Poemul se încheie cu o sugestie privind identificarea, regăsirea celor două tărâmurii: geniul şi lumea. Cel din urmă nu se poate identifica, dar nici să dispară din viaţa celui dintâi. El rămâne veghe, călăuză, lumină de sus şi din interior, prezent oricând şi peste tot: „Asta ţinu atât cât să înţeleagă / Că nu e vis, ce-aieva se perindă / De secole. Gândirea tot mai vagă / I se făcu... ceva... o voce dragă / Îl îndreptă spre propria-i oglindă // El – vânt, el – om, el – viziune plină, / El – purtător de spaţii vorbitoare / Şi leagăn pur în ordinea divină, / Domol plutind pe-o mare de lumină / Adâncă, vie, purificatoare. // Apoi tot el – numai rotiri pe unde, / Topindu-se vertiginos cu o vrere / De-a fi un punct ce-n sine s-ar ascunde / Pieri-ntr-un loc şi se născu oriunde – Se contempla. În toate. În tăcere”.

Prin urmare, pentru a-şi justifica cucerirea de noi teritorii în arta cuvântului, poemul modern are nevoie nu numai de experimente, stiluri, formule inedite etc., dar şi de o revigorare a eului autentic însuşi, de o scrutare a propriilor abilităţi spirituale de o mutaţie în sau spre alte universuri de cunoaştere. În acest sens, Lari a dat dovadă de un curaj unic în felul său. Poemele analizate au demonstrat cu prisosinţă că autoarea lor e una din puţinele şi adevăratele „învingătoare de spaţii” insolite. Faptul se datoreşte atât fanteziei sale dictatoriale, cât şi riscului transgresiunii eului în lumi nefrecventate încă.